

Η «ΦΩΝΗ» ΤΟΥ ΨΑΛΤΗ

Του Ἁγγελου Γ. Μαντᾶ

Η ἀ σᾶς ἀφηγηθῶ ἓνα περιστατικό, τὸ ὁποῖο, μὲ τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη παραλλαγή, μοῦ ἔχει συμβεῖ πολλές φορές. Συνέβαλλα τὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία δίπλα σὲ φίλο μου νεαρὸ ψάλτη. Στὸ τέλος τοῦ πρώτου τροπαρίου τῶν μακαρισμῶν τὸν ἀκούω νὰ λέει «...αὐτοῦ τῆς μετανοίας ἀξίωσον καὶ **τὴν ἀνάξιον**». Ἐπρόκειτο, βέβαια, γιὰ κεκοιμημένη. Ψιθύρισα στὸ φίλο μου ὅτι ἔπρεπε νὰ ποῦμε «τὸν ἀνάξιον», ἔστω κι ἂν ἡ ἀκολουθία ἀφοροῦσε σὲ γυναίκα. «**Θὰ σοῦ ἐξηγήσω στὸ τέλος**», τοῦ εἶπα. Παρακάτω ὁμως τὸν ἀκούω νὰ λέει «**ἀνάπανσον ἐν χώρα δικαίων **δν** μετέστησας δούλόν σου**». «**Ὁχι**», τοῦ λέω, «**ἦν μετέστησας δούλην σου, ἔπρεπε νὰ ποῦμε**». Ἁγανάκτησε ὁ ἄνθρωπος. «**Πρόκειται ἢ δὲν πρόκειται γιὰ γυναίκα;**», μοῦ λέει. **Θὰ σοῦ ἐξηγήσω στὸ τέλος**, τοῦ ξαναεἶπα, ἀλλὰ φοβᾶμαι ὅτι ἀκόμα χρωστάω τὴν ἐξήγηση, ἢ, γιὰ τὴν ἀκρίβεια, μιὰ πειστικὴ ἐξήγηση. Τὴν ἐπιχειρῶ, λοιπόν, σήμερα. Καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ἐκθέσω διὰ βραχέων κάποιες γενικότερες σκέψεις γιὰ τὸ ρόλο τοῦ ψάλτη στὴ θεία λατρεία. Μόνο ποὺ θὰ χρειαστεῖ νὰ ἀναφέρουμε λίγα θεωρητικὰ ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς φιλολογίας καὶ εἰδικότερα ἀπὸ τὴ θεωρία τῆς λογοτεχνίας.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα θὰ πρέπει νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι ἡ ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας συνίσταται στὴν ἐμμελῆ ἀπόδοση κειμένων. Τὰ κείμενα τῶν ὕμνων ψάλλονται ἀπὸ τὸν λαό, τὸν ὁποῖο ἀντιπροσωπεύει ὁ ψάλτης. Ἡ ψαλτική, ἐπομένως, εἶναι τέχνη ἐμμελοῦς ἀναπαραγωγῆς κειμένων. Ὅμως, τὸ κείμενο δὲν παύει νὰ εἶναι κείμενο, καὶ ἐπομένως νὰ

ὑπόκειται στοὺς νόμους καὶ τὶς νόρμες ποὺ διέπουν κάθε κείμενο, νὰ διαθέτει τὰ βασικὰ ἐκεῖνα συστατικὰ ποὺ τὸ κάνουν νὰ εἶναι κείμενο.

Κατ' ἀρχὴν, λοιπόν, σὲ κάθε κείμενο κάποιος ἢ κάποιοι μιλοῦν. Σὲ κάθε κείμενο ἀκούγονται μία ἢ περισσότερες φωνές. Στὰ ἀφηγηματικὰ κείμενα, γιὰ παράδειγμα, ἀκούγεται σὲ πρῶτο ἐπίπεδο ἡ φωνὴ τοῦ ἀφηγητῆ καὶ σὲ δευτερεύοντα ἐπίπεδα οἱ φωνές τῶν προσώπων τοῦ ἀφηγήματος. Στὰ λυρικά κείμενα ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ ποιητῆ. Στὰ δραματικὰ κείμενα (θεατρικά, δηλαδή) ἀκούγονται οἱ φωνές τῶν προσώπων τοῦ δράματος, οἱ ὁποῖες ἀναπαραγόνται μὲ τὸ στόμα, τὴν ὑλική, δηλαδή, φωνὴ τῶν ἠθοποιῶν. Ὅταν, ὁμως, τὸ θεατρικὸ ἔργο ὑπάρχει ἀπλῶς ὡς κείμενο, ὅταν τὸ διαβάζουμε σὲ ἓνα βιβλίο, τότε ἀκούγονται μόνο οἱ φωνές τῶν προσώπων τοῦ δράματος. Τὸ θέατρο μᾶς δίνει ἓνα καλὸ παράδειγμα γιὰ τὴν κατανόηση τῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στὴ φωνὴ ἢ τὶς φωνές τοῦ κειμένου καὶ στὴ φωνὴ ἐκείνου ποὺ ἀναπαραγάγει τὶς πρῶτες. Τὸ ἴδιο συνέβαινε μὲ τοὺς ἀοιδούς καὶ τοὺς ραψωδοὺς τῆς ἀρχαιότητος, οἱ ὁποῖοι δάνειζαν τὴν ὑλικὴ φωνὴ τους στὴ φωνὴ τοῦ ἀπόντα ἀφηγητῆ. Ἡ φωνὴ ἢ οἱ φωνές τοῦ κειμένου ὑπάρχουν **μέσα** στὸ κείμενο. Ἡ φωνὴ τοῦ κειμένου δὲν ταυτίζεται ὁμως ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν ὁμιλία τῶν προσώπων τοῦ κειμένου. Ἡ φωνὴ ἢ οἱ φωνές τοῦ κειμένου ἔχουν σχέση μὲ τὴν ὀπτικὴ γωνία αὐτοῦ ποὺ μιλάει καὶ πιὸ συγκεκριμένα μὲ τό:

- ποιὸς μιλάει
- σὲ ποιὸν ἀπευθύνεται

* Ἐνακοίνωση στὸ συνέδριο ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴ Χαλκίδα ἀπὸ τὸ Σύλλογο Ἱεροψαλτῶν Ν. Εὐβοίας, στὶς 19 Δεκεμβρίου 1999, μὲ θέμα «*Ψαλτικὴ τέχνη: τὸ ὁμοούσιον γέννημα τῆς ὀρθόδοξης λατρείας*».

- για ποιά λόγο μιλάει
- μέ ποιόν τρόπο μιλάει

Ἡ φωνή ἢ οἱ φωνές τοῦ κειμένου δέν ἔχουν παρά μόνο νοητή ὑπόσταση. **Κεῖνται** μαζί μέ τὸ **κείμενο** καί περιμένουν τήν ἀνάστασή τους. Ἡ ἀνάσταση τοῦ κειμένου καί τῶν φωνῶν του γίνεται μέ τήν ἀνάγνωση. Αὐτή ὅμως εἶναι μιὰ ἀτελής διαδικασία. Ἡ πλήρης ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου γίνεται μέ τήν ἀκουστική του ἐξεικόνιση καί τελειότερα μέ τήν μελωδική ἀπόδοσή του. Τὸ κείμενο, τὸ κάθε κείμενο, φιλοδοξεῖ νὰ γίνει κοινωνικό γεγονός. Μόνο ἡ ἡχητική ἀπόδοση τοῦ κειμένου ἀποκαθιστᾷ πλήρως τὸν κοινωνικό του χαρακτήρα. Τὸ ἱερό κείμενο εἶναι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο κείμενο ἓνα *δυνάμει* κοινωνικό γεγονός. Ὁ ἦχος εἶναι ἐκεῖνος πού τοῦ παρέχει τήν κοινωνικότητα πού δικαιούται νὰ ἔχει. Ὁ ἦχος εἶναι τὸ ὑλικὸ μέσον, τὸ ὁποῖο καθιστᾷ κοινὸ κτῆμα τῆς λατρευτικῆς κοινότητας τὸ ἱερό κείμενο. Ὁ ἦχος εἶναι ὁ τρόπος μέ τὸν ὁποῖο τὸ κείμενο γίνεται οἰκεῖο στοὺς πιστούς. Ἡ ἀρμονικότητα τοῦ ἡχου συμβάλλει πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ἡ ὀρθόδοξη λατρεία εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὑπόθεση ἐμμελοῦς ἀπόδοσης τῶν κειμένων. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας πρὸς τὰ νέα μέλη της ὀνομάζεται «*κατήχησις*». *Κατηχῶ* σημαίνει «*διὰ τοῦ ἡχου τέρπω καὶ διδάσκω*».

Ἐγκυρότατος ἐρμηνευτῆς τῆς λατρευτικῆς μας παράδοσης ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, παρατηρεῖ:

«...*Διὰ τῆς πατροπαράδοτου Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ὄχι μόνον τὰ ἱερά ἄσματα ἔγιναν προσφιλέα καὶ οἰκεῖα εἰς τὴν ἀκοήν, καὶ ἡ γλῶσσα εἰς ἣν ταῦτα εἶναι γεγραμμέ-*

να καταληπτῆ, ὡς ἔγγιστα, καὶ εἰς τοὺς ἀγραμμάτους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῶν θείων Εὐαγγελίων τὰ ῥήματα διὰ τῆς αὐτῆς Μουσικῆς καὶ τοῦ λογαοιδικοῦ αὐτῆς τρόπου κατέστησαν οἰκειότερα εἰς τὴν ἀκοήν, καὶ βαθύτερον πάντοτε εἰσδύουσιν εἰς τῶν ἀκροατῶν τὰς καρδίας.

Ἔθεν ἡ γλῶσσα αὕτη, εἰς ἣν εἶναι γεγραμμένα τό τε *Εὐαγγέλιον* καὶ τὰ ἱερά ἄσματα, ἔχει τὸ μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον προνόμιον νὰ ἐξακολουθῆ καὶ μετὰ εἴκοσι αἰῶνας νὰ εἶναι ζωντανή, εἰς τὴν ἀκοήν τοῦλάχιστον («Ἡ Μουσικὴ καὶ τὰ Ἱερά Εὐαγγέλια», Ἀπαντα, κριτικὴ ἔκδοσις Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου, ἐκδόσεις Δόμος, τόμ.

5ος, σ. 237, οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μου).

Ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ἐμμελής ἀπαγγελία (ὁ λογαοιδικός τρόπος) ἀποτελοῦν τὸν ἀντίποδα τῆς ἀνάγνωσης, ἡ ὁποία προσιδιάζει *στή θρησκεία τοῦ βιβλίου*, ὅπως εἶναι ἡ δυτικὴ καὶ ἰδιαίτερα ἡ

προτεσταντικὴ ἔκδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἔστω κι ἂν γίνεται σὲ ὁμαδικὴ σύναξις ἢ ἀκόμα καὶ στὸ χωρὸ τοῦ ναοῦ, ἡ ἀπλή ἀνάγνωση δέν ἀρκεῖ νὰ ἐπιτελέσει τὸ ρόλο πού πρέπει νὰ ἔχει τὸ κείμενο *στή λατρευτικὴ κοινότητα*, ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ καθιστᾷ περισσότερο ὑπόθεση ἀνάγνωσης καὶ λιγότερο ἀκοῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ σχετικὴ καινοτομία δὲ βρίσκει σύμφωνο τὸν Παπαδιαμάντη:

«*Οἱ περὶ πάντα ἐπιπόλαιοι καὶ ἀταλαίπωροι νεωτερισταὶ κατέκριναν καὶ τὸ λογαοιδικὸν τοῦτο μέλος καὶ εἶπαν ὅτι τοῦτο εἶναι "ἐπίρρινον" δῆθεν καὶ κακόζηλον. Εὐρον δὲ καὶ τινες καινοτόμοι ἱερεῖς, οἵτινες πεισθέντες εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῶν ξενοφρόνων ἐκείνων, κατήργησαν αὐθαίρετως τὸν λογαοιδικὸν τρόπον καὶ ἀπαγγέλλουσι τὰς περι-*

κοπὰς τῶν θείων ρημάτων δι' ἀπλῆς ἀναγνώσεως. *Εἰς τοὺς τοιούτους ἱερεῖς πρέπει ν' ἀπαγορευθῆ ἀρμολίως ἢ καινοτομία αὕτη* (Ἄπαντα, ὅπ.π., σ. 238).

Ἡ φωνὴ τοῦ ἱεροῦ κειμένου αἰσθητοποιεῖται ἀπὸ τῆ φωνῆ τοῦ ἱερέα καὶ τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖο ἐκπροσωπεῖ ὁ ψάλτης. Ὅμως, τὸ κείμενο ἔχει τὴ δική του ἢ τὶς δικές του φωνές. Ὁ πιστὸς δανεῖζει τὴ φωνὴ του σ' αὐτὲς μὲ διακριτικότητα, μὲ τὸν προσήκοντα σεβασμό. Καὶ πάντα μὲ ἐπίγνωση τῆς προέλευσης τῆς φωνῆς. Ὁ ψάλτης, δηλαδή ὁ προσευχόμενος πιστὸς, υἰοθετεῖ τὶς φωνές τοῦ κειμένου κι αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνει μὲ τὴ δική του ὑλικὴ φωνή.

Πολλές φορές τὸ ἴδιο τὸ κείμενο δίνει τὴν ἐλευθερίαν στὸν ψάλτη νὰ ταυτίσει τὴ φωνὴ του μὲ τὴ φωνὴ τοῦ κειμένου. Ἄλλοτε, ὅμως, κρατᾶει τὴ δική του φωνή, ἔστω κι ἂν αὕτη προσφέρεται γιὰ παραδειγματικὴ χρῆση ἀπὸ τὸν ψάλτη, ἀπὸ τὸν προσευχόμενον πιστό. Ὅταν ψάλλουμε, γιὰ παράδειγμα, *«Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ σῶσον ἡμᾶς»*, τότε τὸ κείμενο προσφέρει τὴ φωνὴ του ὀλοκληρωτικὰ στὴ δική μας φωνή. Ὑπάρχουν, ὅμως, ἄλλα κείμενα, στὰ ὁποῖα ἀκούγεται σαφῶς ἡ φωνὴ τοῦ κειμένου. Ἄς πάρουμε γιὰ παράδειγμα τὸ περίφημο δοξαστικὸ τῶν ἀποστίχων τοῦ ὁρθρου τῆς Μ. Τετάρτης, πού ψάλλεται τὸ βράδυ τῆς Μ. Τρίτης, τὸ γνωστὸ ὡς τροπάριο τῆς Κασσιανῆς. Ἐκεῖ ἔχουμε ἓνα πιὸ σύνθετο, ἀφηγηματικὸ κείμενο. Ἄρχικὰ ὑπάρχει **μέσα** στὸ κείμενο ἡ φωνὴ κάποιου ἢ κάποιας πού ἀφηγεῖται, ἄς ποῦμε συμβατικὰ ἡ φωνὴ τῆς ποιήτριας (ἢ θεωρία τῆς λογοτεχνίας μιλάει γιὰ τὴ φωνὴ τοῦ ἀφηγητῆ, τὸν ὁποῖο μᾶς ζητάει νὰ τὸν διακρίνουμε ἀπὸ τὸ συγγραφέα ἢ τὸν ποιητῆ, γιατί μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα προσωπεῖο τοῦ συγγραφέα/ποιητῆ) καὶ αὕτη ἡ φωνὴ ἀφηγεῖται τὸ περιστατικὸ τῆς πόρνης γυναικὸς πού ἄλειψε μὲ μύρο τὰ πόδια τοῦ Κυρίου. Μέσα στὴν ἀφήγηση ἐγκιβωτίζεται, ὅπως λέμε, ἡ φωνὴ τοῦ κεντρικοῦ προσώπου τῆς ἀφήγησης, ἡ φωνὴ τῆς πόρνης γυναικὸς. Μὲ τὴ μετοχὴ *«λέγουσα»* εἰσάγεται ἡ φωνὴ αὕτη. Εἶναι ἡ πόρνη πού ἀρχίζοντας

μὲ τὸ σχελιαστικὸ ἐπιφώνημα *«οἴμοι»* ὁμολογεῖ τὴν ἁμαρτωλότητά της, εἶναι αὕτη πού παρακαλεῖ τὸν Κύριο: *«μὴ με τὴν σὴν δούλην παρίδης»*, δὲν εἶναι ἡ ἀφηγήτρια, δὲν εἶναι ἡ μοναχὴ Κασσία ἢ Κασσιανή. Βέβαια, ἡ ποιήτρια υἰοθετεῖ παραδειγματικὰ αὕτη τὴ φωνή, καὶ ὁ ψάλτης υἰοθετεῖ –παραδειγματικὰ καὶ πάλι– καὶ τὶς δύο φωνές. Ὅμως ἡ φωνὴ εἶναι τῆς πόρνης.

Ἄς ξαναγυρίσουμε στὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία, στὰ καταλυτικότερα αὐτὰ κείμενα, πού μᾶς ἔδωσαν τὴν ἀφορμὴ γι' αὐτὲς ἔδω τις σκέψεις. Εἶναι, νομίζω, ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ ἀκολουθία ὅσον ἀφορᾶ τὴν ποικιλία τῶν φωνῶν. Ποιές φωνές ἀκούγονται ἐκεῖ;

Ἄρχικὰ ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ Προφητάνακτα Δαυὶδ, στοὺς στίχους τοῦ 118 ψαλμοῦ (*«Ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, Ἀλληλουῖα»*). Ὁ Δαυὶδ ἀπευθύνεται στὸν Κύριο καὶ τοῦ ζητεῖ νὰ τὸν διδάξει τὰ δικαιώματά του (τὴ δικαιοσύνη του δηλαδή), τοῦ ἐκφράζει τὴν πίστη του, τοῦ ὁμολογεῖ τὴν ἁμαρτωλότητά του: *«Ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς»* καὶ τὸν παρακαλεῖ: *«ζήτησον τὸν δούλον σου, ὅτι τὰς ἐντολάς σου οὐκ ἐπελαθόμην»*. Εἶναι τοῦ ψαλμωδοῦ ἡ φωνή, τὴν ὁποῖα υἰοθετεῖ καὶ ὁ ψάλτης. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, πόσο ἄτοπο εἶναι νὰ λέμε *«ζήτησον τὴν δούλην σου»*, ὅταν κηδεύουμε γυναίκα.

Στὰ *«Εὐλογητάρια»* πού ἀκολουθοῦν ἀκοῦμε τὴ φωνὴ τοῦ ὑμνογράφου. Ὁ ὑμνογράφος προσεύχεται γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ταυτόχρονα μᾶς προσφέρει τὸ κείμενό του γιὰ νὰ προσευχηθοῦμε κι ἐμεῖς χρησιμοποιοῦντας το. *«Τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἐγὼ εἶμι»*. Ὅ,τι εἶχε πεῖ ὁ Δαυὶδ προηγουμένως, τὸ λέει καὶ ὁ πιστὸς (=ὁ ψάλτης), γιὰ τὸν ἑαυτό του τώρα. Ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία εἶναι μὰ εὐκαιρία νὰ ἔλθει ὁ πιστὸς εἰς ἑαυτόν, νὰ ἀναμετρηθεῖ μὲ τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου. Προσεύχεται γιὰ τὸν προκείμενον νεκρὸ ἢ τὴν προκειμένη νεκρά, ὅμως ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού μεσολαβεῖ στὸν Κύριο γιὰ ἓναν συνάνθρωπό του; Εἶναι ἓνας ἁμαρτωλός, εἶναι ἓνας ἄνθρωπος, εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ τιμημένος μὲ

τή *θεία εικόνα*, ὁ ἄνθρωπος πού ἔχασε τήν ἀθανασία καί τιμωρήθηκε μέ τὸ θάνατο, αὐτὸς πού ζητεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο νὰ τὸν ἐπιναγάγει στὸ «*ἀρχαῖον κάλλος*» καί νὰ τὸν κάνει πάλι «*Παραδείσου πολίτην*». Μετὰ ἀπὸ μία τέτοια προσευχή παίρνει τὸ θάρρος νὰ παρακαλέσει γιὰ τὸν νεκρὸ ἢ τὴν νεκρά. «*Ἀνάπαυσον ὁ Θεός, τὸν δοῦλον σου*». Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ ποῦμε «*τὴν δούλην*», ἃν κηδεύουμε γυναίκα. Καί στὴ συνέχεια «*κατάταξον αὐτήν ἐν Παραδείσῳ*», καί πιὸ κάτω: «*Τὴν κεκοιμημένην δούλην σου ἀνάπαυσον, παρορῶν αὐτῆς πάντα τὰ ἐγκλήματα*». Τὸ ἴδιο συμβαίνει παντοῦ, ὅπου προσευχόμεστε γιὰ τὸν κεκοιμημένο ἢ τὴν κεκοιμημένη. Ἡ φωνὴ τοῦ ψάλτη μιμεῖται τὴ φωνὴ τοῦ ὑμνωδοῦ, ἢ εἶναι ἡ ἴδια ὁ ἑαυτὸς τῆς, εἶναι ἡ φωνὴ πού θέτει τὰ ἀμείλικτα ἐκεῖνα ἐρωτήματα στὰ κατ' ἤχον ἰδιόμελα: «*Ποία τοῦ βίου τρυφή διαμένει λύπης ἀμέτοχος; Ποία δόξα ἔστηκεν ἐπὶ γῆς ἀμετάθετος;*» Ἡ πιὸ κάτω: «*Ποῦ ἐστὶν ἡ τοῦ κόσμου προσπάθεια;*» κλπ. Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ ἱερέα ἢ τοῦ ψάλτη, τοῦ προσευχόμενου πιστοῦ αὐτῆ πού τὰ θέτει καί εἶναι ἡ ἴδια ἐκεῖνη πού δίνει τίς ἀπαντήσεις, ἐκεῖνη πού φιλοσοφεῖ πάνω στὰ ἀνθρώπινα μέ τὴ «*μελέτη θανάτου*». Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ ψάλτη ἢ τοῦ ἱερέα ἐκεῖνη πού προτρέπει τοὺς ἀδελφούς: «*ἐννοήσαντες τὸ βραχὺ τῆς ζωῆς*», νὰ ζητήσουν «*παρὰ Χριστῶ*» ἀνάπαυση γιὰ τὸν νεκρὸ ἢ τὴν νεκρά, «*τῶ μεταστάντι*» ἢ «*τῆ μεταστάσει*». Αὐτὴ ἡ ἴδια φωνὴ θρηνεῖ καί ὀδύρεται «*ὅταν ἐννοήσῃ τὸν θάνατον*». Αὐτὴ θαυμάζει τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου καί ἀναρωτιέται: «*πῶς παρεδόθημεν τῇ φθορᾷ καὶ συνεζεύχθημεν τῶ θανάτῳ;*» γιὰ νὰ ἀπαντήσῃ ἡ ἴδια: «*ὄντως Θεοῦ προστάξει ὡς γέγραπται, τοῦ παρέχοντος τοῖς μεταστάσι τὴν ἀνάπαυσιν*». Προστάξει Θεοῦ, ὁ ὁποῖος παρέχει, εἶναι αὐτὸς πού δύναται νὰ παρέχει τὴν ἀνάπαυσιν σὲ κάθε μεταστάντα, ἄνδρα ἢ γυναίκα. «*Τοῖς μεταστάσι*», λοιπόν, ἐδῶ, καί ὄχι «*τῶ μεταστάντι*» ἢ «*τῆ μεταστάσει*», κατὰ περίπτωσιν.

Ἄν ὁμως στοὺς μακαρισμοὺς ποῦμε «*ἀξιώσον καμὲ τὴν ἀνάξιον*», ἡ φωνὴ τοῦ

ψάλτη μιμεῖται τὴ φωνὴ τῆς νεκρᾶς, ὅπερ ἄτοπον, ἀφοῦ ὁ ψάλτης ἀναφέρεται στὸν ἑαυτό του. Δὲν συμβαίνει, ὁμως, τὸ ἴδιο στὸν ἐπόμενο μακαρισμό, ὅταν λέμε «*ἐν ταῖς ἀνταῖς ἀγίων ἀνάπαυσον, ὃν ἢ ἦν προσελάβου ἐκ τῶν προσκαίρων*». Ἐκεῖ ἀπευθυνόμεστε παρακλητικὰ στὸν Κύριο γιὰ τὸν κεκοιμημένο ἢ τὴν κεκοιμημένη. Καί προχωροῦμε διερχομένους τὴ διάθεσιν τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τῆς ἀδελφῆς: «*βοῶντα ἢ βοῶσαν: “Μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου”*».

Τὸ ἴδιο καί στὸν ἐπόμενο μακαρισμό: «*ἀνάπαυσον ἐν χώρα δικαίων ὃν ἢ ἦν μετέστησας δοῦλον σου ἢ δούλην σου*».

Στὰ προσόμοια μετὰ τὴν ἀπόλυση ἰσχύουν τὰ ἴδια: «*Δεῦτε τελευταῖον ἀσπασμὸν δῶμεν ἀδελφοὶ τῷ θανόντι ἢ τῇ θανούσῃ*» κ.ο.κ.

Ἐπάρχει, ὁμως, καί ἡ περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία ἡ φωνὴ τοῦ ψάλτη μιμεῖται τὴ φωνὴ τοῦ νεκροῦ. Εἶναι στὸ δοξαστικὸ τῶν μετὰ τὴν ἀπόλυση προσομοίων: «*Ὁρῶντές με ἄφωνον καὶ ἄπνον προκείμενον, κλαύσατε πάντες ἐπ' ἐμοί, ἀδελφοὶ καὶ φίλοι, συγγενεῖς καὶ γνωστοί. Τὴν γὰρ χθὲς ἡμέραν μεθ' ὑμῶν ἐλάουν, καὶ ἄφνω ἐπῆλθέ μοι ἡ φοβερὰ ὥρα τοῦ θανάτου...* κλπ.».

Εἶναι ἡ μόνη παραχώρησις τῆς ἀκολουθίας σὲ μία μιμητικὴ λειτουργία τῆς φωνῆς τοῦ ψάλτη, κάτι πού παραπέμπει στὸ λυρικὸ θέατρο. Παραχώρησις φευγαλέα, ἔξω ἀπὸ τὸ κύριον σῶμα τῆς ἀκολουθίας, μετὰ τὸ «*Δι' εὐχῶν*». Εἶναι, θαρρῶ, καί ἀπὸ τίς ἐλάχιστες περιπτώσεις, ἴσως ἡ μοναδική, σὲ ὅλο τὸ φάσμα τῆς ἱερᾶς ὑμνωδίας, ὅπου ἡ φωνὴ τοῦ ψάλτη μιμεῖται φωνὴ ἄλλου προσώπου. Ἡ φωνὴ τοῦ ψάλτη, ἢ φωνὴ τοῦ προσευχόμενου πιστοῦ, δὲν εἶναι θεατρικὴ καί πολὺ περισσότερο μελοδραματικὴ φωνή. Εἶναι ἡ φωνὴ τῆς λατρευτικῆς κοινότητος, ἡ ὁποία χρησιμοποιοῖ τὴν ἀνθρώπινη γλῶσσα, τὸ κείμενον, τὴ μελωδίαν, ὄχι γιὰ τὴν αἰσθητικὴν ἱκανοποίησιν ἢ τὴ συγκίνησιν, ἀλλὰ γιὰ τὴν κατανύξιν καί τὴ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς.

Κυριακά Ἀλληλουιάρια τοῦ Εὐαγγελίου

Τοῦ Γρηγορίου Θ. Στάθη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

«**Ο** διάκονος *Πρόσχωμεν*. Ὁ Ἀναγνώστης Ἀλληλουία, Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. Ὁ διάκονος *Πρόσχωμεν*. Καὶ ψάλλεται τὸ Ἀλληλουιάριον, ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὁ δὲ διάκονος θυμῶν τὴν ἁγίαν Τράπεζαν κύκλω σταυροειδῶς καὶ ὅλον τὸ Βῆμα. Ὁ δὲ ἱερεὺς εὐχεται καθ' ἑαυτὸν *Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν Ἑλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν...* καὶ λέγει τὸ *Κλῖνον, Κύριε, τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσόν μου...*, ἕως τέλους. Ὁ δὲ διάκονος, ὡς εἴπομεν, λαβὼν τὸ θυμιατὸν μετὰ τοῦ θυμιάματος πρόσεισι τῷ ἱερεῖ λέγων *Εὐλόγησον, δέσποτα, τὸ θυμιάμα*. Τοῦ δὲ ἱερέως συνήθως εὐλογήσαντος καὶ τὴν εὐχὴν εἰπόντος, καὶ τοῦ διακόνου θυμιάσαντος, τό τε ἱερατεῖον ὅλον, ἅμα δὲ καὶ τὸν ἱερέα καί, ἀποθεμένου τοῦ θυμιατοῦ, ἔρχεται πρὸς τὸν ἱερέα καὶ ὑποκλίνας αὐτῷ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ... λέγει *Εὐλόγησον, δέσποτα, τὸν εὐαγγελιστὴν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου* [δεῖνος]. Ὁ δὲ ἱερεὺς σφραγίζων αὐτὸν καὶ λέγων *Ὁ Θεὸς διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου, ἐνδόξου, ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ* [δεῖνος]. Καὶ ὁ διάκονος εἰπὼν τὸ *Ἀμήν* καὶ προσκυνήσας ἀπέρχεται καὶ στὰς ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης μετ' εὐλαβείας, αἶρει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως καὶ ἐξελθὼν διὰ τῶν ἁγίων Θυρῶν ἀπέρχεται καὶ ἴσταται ἐν τῷ τεταγμένῳ τόπῳ, προπορευομένων δηλονότι τῶν μανουαλίων μετὰ λαμπάδων» (Χφ. ΕΒΕ 752, ις' αἰ., φφ. 20α-21α).

Ἡ τυπικὴ αὕτη διάταξη εἶναι μία ἀπὸ τὶς πληρέστερες μαρτυρίες γιὰ τὴν ψαλμώδηση τοῦ Ἀλληλουιαρίου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν τελετουργικὴν πράξιν τῆς προσφορᾶς τοῦ θυμιάματος καὶ τῆς ἐτοιμασίας τοῦ διακόνου γιὰ τὴν ἐκφωνητικὴ ἀπαγγελία τοῦ Εὐαγγελίου «ἐν τῷ τεταγμένῳ τόπῳ», καὶ στοὺς καιροὺς μας βέβαια ἀπὸ τὸν ἄμβωνα. Κι ἐπειδὴ τὸ θυμιάτισμα γίνεται στὸ ἱερό Βῆμα κατὰ τὴν ὥρα τῆς ψαλμωδῆσεως τοῦ Ἀλληλουιαρίου καὶ τῆς σύγχρονης προφορᾶς τῆς εὐχῆς ἀπὸ τὸν ἱερέα, «καθ' ἑαυτὸν», δηλαδὴ τοῦλάχιστον χαμηλόφωνα ἂν ὄχι «μυστικῶς», «Ἑλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν...», ὁ διάκονος μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο ἐξέρχεται

«διὰ τῶν ἁγίων Θυρῶν» καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν βόρεια εἰσοδο-ἔξοδο τοῦ ἱεροῦ, ὅπως σήμερα. Καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ ἐπισημότερο.

Τὰ Ἀλληλουιάρια στὴν χειρόγραφη παράδοση τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης εἶναι ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα μελοποιήματα, τόσο τὰ ἄμνημα, δηλαδὴ τὰ Κυριακά, ὅσο καὶ τὰ τῆς ἑβδομάδος καὶ τὰ τῶν μεγάλων ἑορτῶν. Στὴν περίφημη Παπαδικὴ τοῦ ἔτους 1336, ποὺ κατὰ πᾶσα πιθανότητα, ἂν δὲν εἶναι κίολας ἔργο τῶν χειρῶν τοῦ μαῖστορος Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη, γράφτηκε ὅπωςδῆποτε ὑπὸ τὴν ἐπιστάσια του καὶ σύμφωνα μετὰ τὴν δική του διάταξη τοῦ περιεχομένου, τὸν κώδικα δηλαδὴ τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος 2458, τὰ Ἀλληλουιάρια περιέχονται στὰ φύλλα 147α ἕως 161α, δηλαδὴ σὲ 27 πυκνογραφημένες σελίδες, βέβαια στὴν συνοπτικὴ, πρωτότυπη, σημειογραφία τῆς ἐποχῆς, καὶ περιέχονται κατὰ τὶς τρεῖς ἐνότητες ποὺ μνημόνευσα παραπάνω.

Δηλαδὴ πρώτη ἐνότητα: φ. 147β «Μετὰ τὸν Ἀπόστολον ὁ μονοφωνάρις ἤχος α' Ἀλληλουία, Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ – Ἀλληλουία, ἀλληλουία, ἀλληλουία». Ἡ ψαλτή, δηλαδὴ, μελισμένη ἐνδειξὴ «ψαλμὸς τῷ Δαβίδ» θέλει νὰ προσδιορίσει τοὺς στίχους τοῦ συγκεκριμένου ψαλμοῦ, μετὰ τοὺς ὁποίους θὰ ψαλῆ τὸ Ἀλληλουιάριον. – φ. 148α «Ἄρχονται τὰ Ἀλληλουιάρια τὰ ἄμνημα κατ' ἤχον ἤχος α' Ὁ Θεὸς ὁ διδοὺς ἐκδικήσεις... [Ἀλληλουία, ἀλληλουία, ἀλληλουία], καὶ τὰ ἄλλα». – Δεύτερη ἐνότητα: φ. 149β «Ἀρχὴ τῆς ἑβδομάδος τὰ προκείμενα [μετὰ τῶν ἀλληλουιαρίων] τῆ Β' τῶν Ἀσωμάτων, τὸ Ἀλληλουιάριον, ἤχος β' Αἰνετε τὸν Κύριον, καὶ τὰ ἄλλα». – Τρίτη ἐνότητα: φ. 151α «Ἀλληλουιάρια τῶν μεγάλων ἑορτῶν συντεθέντα καὶ καλωπισθέντα παρὰ τοῦ μαῖστορος κὺρ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη. Ἀρχόμεθα ἀπὸ τὴν Χριστοῦ γέννησιν καθὼς ἄρχονται καὶ ἐν τῷ Ψαλτικῷ βιβλίῳ, κατ' ἤχον. ἤχος α' Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ». Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀνθολόγησις ὅλων τῶν μέχρι τότε Ἀλληλουιαρίων, κατ' ἤχον καὶ καθ' ἑορτὴν μετὰ τοὺς ἀρμόδιους πάν-

τοτε στίχους, και αυτούς πάντοτε μελισμένους σε παπαδικό άργο μέλος.¹

Σ' αυτήν την τρίτη ένότητα, που σαφώς είναι και η έκτενέστερη, έχει μεγάλη σημασία η μαρτυρία ότι καταγράφονται κατά την τάξη που βρίσκονται και στο *Ψαλτικόν βιβλίον*. Γνωρίζουμε ότι *Ψαλτικόν* ήταν κώδικας για τους χορούς των ψαλτών κατά τον ιβ' και ιγ' αιώνα, σε αντίστοιχία με τον κώδικα *Άσματικόν*, που ήταν για τους μονοφωνάρηδες και καλοφωνάρηδες² ψάλτες. Από την μίξη του περιεχομένου αυτών των δύο βιβλίων, και συγχρόνως των δύο ψαλτικων παραδόσεων, προήλθε τον ιδ' αιώνα η *Παπαδική*, με πρώτη αρχαιότερη και χρονολογημένη μάλιστα τον κώδικα EBE 2458 του 1336.

Σε όλες αυτές τις ψαλμωδίες του *Άλληλουιάριου* η έναρξη ήταν αυτή που δηλώνεται στην Αρχή: δηλαδή, φ. 147β «Μετὰ τὸν Ἄποστολον ὁ μονοφωνάρις ἤχος α' Ἄλληλουία, Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ - Ἄλληλουία, ἀλληλουία, ἀλληλουία».³

Από τα τέλη του ιδ' αιώνα φαίνεται ότι άτονεϊ η πράξη της ψαλμωδίας των στίχων, πριν από την δεύτερη και τρίτη φορά ψαλμωδίας του τριπλού *Άλληλουία*, και εκτείνεται καλοφωνικά το άπλο παπαδικό μέλος του τριπλού *Άλληλουία* που καταντάει να επαναλαμβάνεται μέχρι και έννια φορές, ως ένιαία έκτενης παπαδική σύνθεση: καμιά φορά διακρίνεται και σε δύο ή τρία μέρη σαφώς μιά τέτοια σύνθεση. Την βυζαντινή περίοδο *Άλληλουιάρια* σε διαφόρους ήχους μελοποίησαν, χωρίς τους στίχους, και εκτός από τον Ιωάννη Κουκουζέλη, οι μελουργοί Άνδρέας Σιγνηρός, Άγαλιανός, Ξένος Κορώνης, Ιωάννης Κλαδάς, Μανουήλ Βλατηρός, Θεόδουλος μοναχός, Μανουήλ Χρυσάφης, Γεράσιμος Χαλκεόπουλος, και άλλοι. Οι συνθέσεις αυτών που μνημονεύτηκαν έδω άπαρτίζουν μία σειρά στους όκτώ ήχους και είναι έξηγημένες από τον Χουρμούζιο Χαρτοφύλακα στον χειρόγραφο κώδικα EBE-MIT 704, περί το 1827, στα φύλλα 292α-304α: και είναι όλα αυτά τα *Άλληλουιάρια* άνέκδοτα. Την μεταβυζαντινή περίοδο ο Παγκράτιος ιερομόναχος Ιβηρίτης, στις αρχές του ιζ' αιώνα, έμείλισε ένα περίφημο *Άλληλουιάριο* σε α' ήχο και ο Μπαλάσης ιερέυς και νομοφύλαξ μιά πλήρη σειρά, δηλαδή όκτώ *Άλληλου-*

ιάρια κατ' ήχον, κι αυτά έξηγημένα από τον Χουρμούζιο (MIT 704, φφ. 304β-307β), άλλ' άνέκδοτα πάλι.

Το μόνο βυζαντινό *Άλληλουιάριο* που έπιβίωσε σε όλη τη χειρόγραφη και ψαλτική παράδοση είναι το *Άλληλουιάριο* σε ήχο πρωτόβαρου του Θεοδούλου μοναχού. Στα μέσα του ιη' αιώνα ο Ιωάννης πρωτοψάλτης, ο Τραπεζούντιος το συνέταμε με έξηγητική διάθεση και λίγο άργότερα ο Πέτρος Πελοποννήσιος το έξηγησε στην δική του έξηγητική σημειογραφία.⁴ Με τη *Νέα Μέθοδο* το έξηγησαν αναλυτικά και ο Γρηγόριος και ο Χουρμούζιος. Κι είναι αυτό το *Άλληλουιάριο* που έκδόθηκε, σε επανειλημμένες μάλιστα έκδόσεις και επανεκδόσεις, και ψάλλεται και σήμερα, κυρίως στο Άγιον Όρος και σε Άγρυπνίες άλλων μοναστηριών. Κι είναι η καλή ψαλτική παράδοση που έξοικονομεί τον άπαιτούμενο «καιρό» για την προσφορά του θυμιάματος πριν από το Εύαγγέλιο. Παράλληλα, με την καθιέρωση της *Νέας Μεθόδου* και την έκτύπωση των μουσικών βιβλίων, άμέσως μετά την βυζαντινή σύνθεση, στην συντεταγμένη της μορφή, του Θεοδούλου, διαδίδεται κι ένα πολύ σύντομο *Άλληλουιάριο* σε β' ήχο, το γνωστό και κοινό, χωρίς μνεία στίχων, κατά πάσα πιθανότητα μέλος του διδασκάλου Γρηγορίου Πρωτοψάλτου.⁵

Στους καιρούς μας γνωρίζω ότι ο μακαρίτης διδάσκαλος Σίμων Καράς, μαζί και με άλλα ψαλτικά παραλειφθέντα, επανέφερε στη λατρεία και την ψαλμώδηση του *Άλληλουιάριου* του Εύαγγελίου, καθώς και του Προκειμένου του Άποστόλου, και με τα παρακελεύσματα του διακόνου μάλιστα, όπως όρίζουν τα βυζαντινά *Τυπικά*, δηλαδή, ο διάκονος *Πρόσχωμεν*—ο μονοφωνάρις *Άλληλουία*, *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ*,— ο διάκονος *Πρόσχωμεν*. Αυτή η τάξη τηρείται από άρκετους ψάλτες και φιλακόλουθους κληρικούς και ψάλλονται κάποιες συνθέσεις του Καρά, ή και άλλων, πάντως σε περιορισμένη κλίμακα. Ποιός δέν άκουσε το σήμα της σχετικής έπομπής του *Άρχονταρικίου* παλαιότερα, και δέν του έγινε οικείο το μέλος, το πράγματι τερπνό και ώραίο, «Οί ούρανοι διηγούνται δόξαν Θεού— *Άλληλουία*»;⁶

Και βέβαια στο στενό πλαίσιο του μαθήματος της Λειτουργικής, ο έπιφανής Λειτουργιολόγος Καθηγητής κ. Ιωάννης Φουντούλης, με

τήν ἀποκατάσταση καὶ δημοσίευση ὄλων σχεδὸν τῶν ἀρχαίων λειτουργικῶν κειμένων καὶ τὴν τέλεσή τους στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, προέβλεπε καὶ τὴν ψαλμώδηση τοῦ Ἀλληλουιαρίου μὲ τοὺς ἀρμόδιους κάθε φορὰ στίχους· ἡ ψαλμώδηση, ὅμως, εἶναι πολὺ ἀπλή, ὅπως φαίνεται στὸ σχετικὸ βιβλίον ποὺ ἐξέδωκε ὁ ὁμότεχος καθηγητὴς κ. Ἀντώνιος Ἀλυγιζάκης, κατὰ δική του σημείωση τοῦ μέλους.⁷

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν σύντομη αὐτὴ ἱστορικὴ καὶ μουσικολογικὴ ἔκθεση τοῦ πράγματος, προκύπτει ὅτι ἡ ψαλτικὴ παράδοση καὶ μάλιστα ἡ καλοφωνικὴ, ἀπὸ τὸν ἰδ' αἰῶνα καὶ δῶθε, πάντοτε γνώριζε καὶ ἔψαλλε ἓνα ἕκτενές Ἀλληλουιάριο, γιὰ τὸν καιρὸ τῆς θυμιάσεως πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου· κι ἀκόμα ὅτι ἡ ψαλτικὴ ἐπιτήδευση λειτούργησε σὲ βάρος τῆς ψαλτῆς ἐκφωνήσεως τῶν ψαλμικῶν στίχων, οἱ ὅποιοι τελικὰ ἐγκαταλείφθηκαν. Ἐδῶ θὰ ἤθελα νὰ διατυπώσω τὴν προσωπικὴ ἀποψη ὅτι ἡθελημένα ἐγκατέλειψαν τοὺς στίχους, γιὰ νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένο τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας ἀπὸ Παλαιοδιαθηκικὲς ἀναφορές, οἱ ὁποῖες κρατήθηκαν μόνο στὰ Κοινωνικά. Ἡ χειρόγραφη καὶ ἡ ἔντυπη παράδοση τοῦ βιβλίου τοῦ Πραξαποστόλου προβλέπει πάντοτε τὴν ἀναγραφή τῶν στίχων πρὸ τῶν Προκειμένων τοῦ Ἀποστόλου, ποὺ ἔχει ἀντίστοιχη καὶ παράλληλη ψαλτικὴ μεταχείριση, καὶ τῶν στίχων πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου, κατὰ τάξιν· δηλαδὴ τὸ ἄμνημα ἢ Κυριακὰ Προκείμενα καὶ Ἀλληλουιάρια, τὰ τῆς ἑβδομάδος καὶ τὰ τῶν ἑορτῶν. Καὶ τὰ Τυπικά καὶ τὰ Εὐχολόγια παρακελεύονται τὴν ἴδια τάξιν.

Καὶ θαρρῶ, ὅτι ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος, ἀπὸ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐμφορούμενος, δηλαδὴ τῆς στερεῆς ψαλτικῆς παραδόσεως, καὶ μέσα στὸ γενικότερο πλαίσιο τῆς λατρευτικῆς εὐταξίας καὶ εὐσχημοσύνης, θέλει νὰ προσπαθήσουμε ὅλοι οἱ μύστες καὶ θεραπευτὲς τῆς ὀρθόδοξης λατρείας νὰ ἀναβιώσει αὐτὴ ἡ καλὴ πράξις τῆς ψαλμωδῆσεως τῶν Ἀλληλουιῶν πρὸ τῆς ἐκφωνητικῆς ἀπαγγελίας τοῦ Εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος, τοῦλάχιστον κατὰ τὶς Κυριακὲς, καὶ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ψαλμωδῆσεως νὰ προσφέρεται τὸ θυμίαμα στὸ ἱερὸ Βῆμα καὶ νὰ γίνεται λαμπρὴ καὶ ἐπίσημη ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὴν Ὁραία Πύλη τοῦ διακόνου μὲ τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο,

«προπορευομένων τῶν μανουαλίων μετὰ λαμπάδων».

Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος μοῦ ἀνέθεσε τὴν δειγματικὴ μελοποίηση τῶν Ἀλληλουιῶν. Ἡ μελοποίηση, μὲ μελισμένους καὶ τοὺς ἀρμόδιους στίχους, ἔγινε μὲ μεταχείριση τοῦ νέου ἢ μεταβυζαντινοῦ παπαδικοῦ μέλους, πολὺ συντομότερο βέβαια ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ παπαδικὸ καλοφωνικὸ μέλος, καὶ μὲ ἔγνοια νὰ τηρηθοῦν οἱ κοινότερες μελικὲς παπαδικὲς ἀναφορὲς τοῦ κάθε ἤχου. Ἡ γνώση, ἀκριβῶς, καὶ αὐτῆς τῆς μελοποιητικῆς λεπτομέρειας, καθὼς καὶ ἡ ἔλλειψη μιᾶς πλήρους συστηματικῆς σειρᾶς μὲ μελισμένους καὶ τοὺς στίχους μέχρι τώρα, μοῦ κανονάρχησαν τὴν μελοποίηση καὶ δημοσίευση αὐτῆ τῶν Κυριακῶν Ἀλληλουιῶν, «πρὸς κοινὸν ὄφελος».

Ἡ καλαίσθητη ἔκδοση ὀφείλεται στὴν φιλόμουση, πάλι, διάθεση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου μας ποὺ μερίμνησε σχετικὰ στὴν Ἀποστολικὴ Διακονία. Ἡ στοιχειοθεσία ἔγινε μὲ τὴν κωδικοποιημένη παγκοσμίως σηματοδοσειρὰ ποὺ χάραξε ἡ ταπεινότητά μου.

1. Βλ. Γρ. Θ. Στάθη, «Ἡ ἀσματικὴ διαφοροποίηση ὅπως καταγράφεται στὸν κώδικα EBE 2458 τοῦ ἔτους 1336», Χριστιανικὴ Θεσσαλονικὴ-Παλαιολόγεια ἐποχὴ (ΚΒ' Δημήτρια-Ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο), Θεσσαλονικὴ 1989, σσ. 167-211.

2. Γιὰ εἰδικότερη γνώση τοῦ πράγματος, βλ. Γρ. Θ. Στάθη, *Οἱ ἀναγραμματισμοὶ καὶ τὰ μαθήματα τῆς βυζαντινῆς μελοποιίας*, Ἀθῆναι 1979, σ. 44-45.

3. Ὑπάρχει μιὰ ὀλόκληρη καὶ ἄριστη στὸ εἶδος τῆς διατριβῆς γιὰ τὰ Ἀλληλουιάρια, τοῦ δανοῦ μουσικολόγου Christian Thodberg, *Der byzantinische Allelouiarionzyklus* (=Ὁ βυζαντινὸς κύκλος τῶν Ἀλληλουιῶν), Κοπεγχάγη 1966 (Μνημεῖα Βυζαντινῆς Μουσικῆς, Μελέται, 8), ποὺ βέβαια δὲν ἐκτείνεται στὴ μεταβυζαντινὴ περίοδο καὶ δὲν ὑπάρχουν ἀναφορὲς γιὰ τὴν ἐξήγηση τῶν Ἀλληλουιῶν.

4. Βλ. Γρ. Θ. Στάθη, «Ἡ σύγχυση τῶν τριῶν Πέτρων», Βυζαντινά, τόμος 3ος, Θεσσαλονικὴ 1971, σσ. 248-250.

5. Βλ. *Ταμείον Ἀνθολογίας*, παρὰ τοῦ ἐφευρέτου... Γρηγορίου Πρωτοψάλτου, ἐκδοθεῖσα παρὰ Θεοδώρου Παπα-Παράσχου Φωκαέως, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1834, τόμος Β', σ. 128 «Ἀλληλουιῶν τοῦ Εὐαγγελίου, ἤχος πλ. α' Πα», καὶ σ. 129, «Σύντομον, ἤχος β' Δι».

6. Σίμωνος Ἰ. Καρᾶ, *Μέθοδος τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς-Θεωρητικόν*, τόμος Α', Ἀθῆναι 1982, σ. 312 (ἤχος α' τετράφωνος ἀπὸ τῆς φυσικῆς του βάσεως Κε).

7. Βλ. Ἀντωνίου Ἀλυγιζάκη, *Μελωδῆματα Ἀσκήσεων Λειτουργικῆς*, Θεσσαλονικὴ 1992, σσ. 86-90.

«Γραφείο Συμβουλευτικής» τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Δραστηριότητες καὶ προοπτικὲς¹

Τῶν Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου-
π. Ἀδαμαντίου Αὐγουστίδη

Συμβουλευτικὴ καὶ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία

Ἡ συμβουλευτικὴ ἔχει μακρὰ παράδοση στὴν ἱστορία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ἰδιαίτερα ἀσκούμενη ἀπὸ χαρισματοῦχους ἀσκητὲς καὶ μοναχοὺς ἔχει πίσω της μιὰ δόκιμη συμπαραστάση πρὸς τὸν συνάνθρωπο. Αὐτοῦ τοῦ τύπου ἢ συμβουλευτικὴ καταγράφεται σὲ πηγές τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, πατερικὲς καὶ ἄλλες. Ἡ συστηματικὴ ἐπεξεργασία τους, ἢ ἀνάδειξη τῶν ἀρχῶν ποὺ πρυτανεύουν ἐκεῖ, ἢ διατύπωση κριτηρίων ἀποτελοῦν ἓνα αὐθεντικὸ ὑπόστρωμα γιὰ τὴν ὁποιαδήποτε ἀσκηση τοῦ συμβουλευτικοῦ ἔργου σήμερα.² Μιλώντας μάλιστα πρὶν δύο μῆνες στὸ VII ἐτήσιο συνέδριο Εὐρωπαϊκῆς Συμβουλευτικῆς (20-23 Σεπτεμβρίου) γιὰ τὴν «Ὁρθόδοξη Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ» στὸ πλαίσιο στρογγυλοῦ τραπεζιοῦ γιὰ τὴ διεπιστημονικὴ ἔννοια τῆς Συμβουλευτικῆς, ἐτονίσαμε ὅτι οἱ ἀρχές αὐτὲς μπορεῖ νὰ ἀποτελέσουν κοινὴ ἀφετηρία γιὰ τὴν οἰκοδόμησι μιᾶς κοινῆς συμβουλευτικῆς στάσεως καὶ γιὰτὶ ὄχι μιᾶς ἐπιστήμης τῆς Συμβουλευτικῆς.³ Αὐτὸ προϋποθέτει ἓναν οὐσιαστικὸ διάλογο μεταξὺ Θεολογίας καὶ ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἰδιαίτερα δὲ τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας καὶ Ψυχολογίας, ὥστε νὰ καταλήξει ἀπὸ τὴν πλευρὰ μας σὲ μιὰ Ποιμαντικὴ Ἀνθρωπολογία. Μεῖζον αἴτημα στὴν περίπτωσή αὐτὴ εἶναι μιὰ κλινικὴ καὶ θεραπευτικὴ ποιμαντικὴ θεολογία στὴ σχέση της μὲ τὴν ψυχοπαθολογία καὶ τὴν ψυχοθεραπεία.⁴ Τὸ αἴτημα αὐτὸ ἐξετάζεται μὲ εἰδικὸ ἐρευνητικὸ πρόγραμμα στὸ Μεταπτυχιακὸ Πρό-

γραμμα Σπουδῶν (ΜΠΣ) τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας Ἀγωγῆς καὶ Διαποιμάνσεως τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἰδιαίτερα στὸ μάθημα «Κλινικὴ καὶ Θεραπευτικὴ Ἀνθρωπολογία».⁵

Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ καὶ Γραφεῖο Συμβουλευτικῆς

Ἡ ἀνάγκη γιὰ τὸ σχεδιασμὸ καὶ τὴν παροχὴ ψυχολογικῆς καὶ ψυχιατρικῆς ὑποστήριξης σὲ ποιμαντικὸ πλαίσιο ξεκίνησε ἐδῶ καὶ 20 χρόνια μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς «Συμβουλευτικῆς Ποιμαντικῆς».⁶ Φοιτητὲς καὶ φοιτήτριες εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ προσεγγίζον τὸν διδάσκοντα ἐκτὸς μαθήματος καὶ νὰ τὸν συμβουλευόνται γιὰ πολλὰ ζητήματα ποὺ τοὺς ἀπασχολοῦσαν. Ἀπὸ θέματα σπουδῶν, προσωπικῆς φύσεως ἀλλὰ καὶ γιὰ ψυχολογικὲς δυσκολίες ποὺ παρουσίαζαν. Πολλὲς περιπτώσεις παραπέμπονταν σὲ ἄλλες ὑπηρεσίες γιὰ νὰ τύχουν κατάλληλης ἀντιμετωπίσεως. Ἀσφαλῶς ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ νὰ συνεργαστοῦν καὶ ἄλλα στελέχη καταρτισμένα ποιμαντικὰ καὶ ψυχολογικὰ ἀλλὰ καὶ ψυχιατρικά. Γνωρίζετε ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλα νὰ πραγματοποιηθοῦν.

Εὐτυχῆς συγκυρία ὑπῆρξε ἡ μετάθεσις τοῦ π. Ἀδαμαντίου Αὐγουστίδη, ψυχιάτρου καὶ διδάκτορος Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, ἀπὸ τὸ Παράρτημα τοῦ Κέντρου Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς Λειβαδιάς στὸ Κέντρο Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς στὸν Πειραιά, μὲ τὸν ὁποῖο συνεργαζόμεσταν τότε

για την διατριβή του. Έκεί δημιουργήθηκε μία πρώτη στο είδος της στην Ελλάδα «Υπηρεσία Ψυχιατρικής και Ποιμαντικής Μέριμνας», με την οποία ξεκίνησε μία άτυπη συνεργασία με τον Τομέα Χριστιανικής Λατρείας, Άγωγής και Διαποιμάνσεως του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η επικοινωνία αυτή σύντομα κατέληξε στην υπογραφή συμφωνητικού (18-11-1998), που έπισημοποίησε πλέον τη συνεργασία και οδήγησε στην πειραματική δημιουργία ενός «Γραφείου Συμβουλευτικής» σε θέματα ψυχικής υγείας, υπό την εποπτεία του καθ. Ά. Μ. Σταυροπούλου έκ μέρους του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και την ευθύνη του π. Άδαμαντίου Αύγουστίδη έκ μέρους του Κ.Ψ.Υ.

Στόχοι του «Γραφείου Συμβουλευτικής»

Οι στόχοι αυτού του «Γραφείου» καθορίστηκαν ως εξής:

α) Παροχή συμβουλευτικής καθώς και ψυχολογικής και ποιμαντικής υποστήριξης φοιτητών, ιερέων, ιερατικών οικογενειών, θεολόγων καθηγητών κλπ., οί όποιοι συχνά, ενώ έχουν ανάγκη, διστάζουν ή δέν βρίσκουν χώρο, τον όποιο να θεωρούν κατάλληλο για να ζητήσουν βοήθεια (πρωτογενής και δευτερογενής πρόληψη).⁷

β) Όργάνωση προαιρετικών συναντήσεων –σεμιναριακού τύπου– με φοιτητές που ενδιαφέρονται να ενημερωθούν σχετικά με τον χώρο της παροχής υπηρεσιών ψυχικής υγείας και τις νεώτερες εξελίξεις στον χώρο της ψυχιατρικής έπιστήμης, κυρίως στον τομέα της Κοινωνικής και Κοινοτικής Ψυχιατρικής. Οί συναντήσεις αυτές συμπεριλαμβάνονται στις προσπάθειες για την ευαισθητοποίηση των φοιτητών στην συμβουλευτική επί θεμάτων ψυχικής υγείας.⁸

γ) Μεθόδευση έπιστημονικής έρευνας, όπου διερευνώνται οί στάσεις των φοιτητών άπέναντι στα θέματα της ψυχικής υγείας, και ή πιθανή τροποποίηση των στάσεών τους μετά την ολοκλήρωση των μαθημάτων μας. Πέραν του έρευνητικού έπιστημονικού της ενδιαφέροντος, ή προσπάθεια εντάσσεται στις

δραστηριότητες του Κ.Ψ.Υ. με στόχο την παροχή υπηρεσιών πρωτογενούς πρόληψης, ενώ τα άποτελέσματα της έρευνας θα ληφθούν ύπ' όψη για την καλύτερη άνταπόκριση των μαθημάτων στις άνιχνευθησόμενες άνάγκες των φοιτητών.⁹

Στή διοργάνωση των δραστηριοτήτων λήφθηκαν ύπ' όψη τόσο οί άνάγκες του φοιτητικού πληθυσμού για ψυχοκοινωνική υποστήριξη όσο και οί ιδιαιτερότητες του ευρύτερου πλαισίου που σχετίζεται με τó άντικείμενο σπουδών, κυρίως τó πρόβλημα των άντιστάσεων που ένίοτε παρατηρούνται άπό πλευράς των θρησκευόμενων άτόμων άπέναντι στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας.

Στις έρευνητικές δραστηριότητες άλλά και ως συμβολή σε θέματα πρόληψης θα θέλαμε να αναφέρουμε τή συνεργασία του Γραφείου Συμβουλευτικής με τή διαμεσολάβηση του ΜΠΣ με την Ειδική Συνοδική Έπιτροπή Γάμου, Οικογένειας, Προστασίας του Παιδιού και Δημογραφικού Προβλήματος για τή δημιουργία ενός Κέντρου Προετοιμασίας Γάμου στην Ί. Μητρόπολη Φθιώτιδος στη Λαμία. Πρόκειται για πιλοτικό πρόγραμμα τριετούς διάρκειας που προχωρεί με τή βοήθεια του Θεού πολύ καλά. Στο πλαίσιο αυτό πρόκειται να λειτουργήσει γραφείο συμβουλευτικής υπηρεσίας.

Δραστηριότητες

Στό χρονικό διάστημα των τελευταίων τριών χρόνων που λειτουργεί τó «Γραφείο Συμβουλευτικής» στη Θεολογική Σχολή, έχουν υλοποιηθεί οί εξής δραστηριότητες:

Α. Στο «βιβλίο έπισκέψεων» καταγράφονται μέχρι τώρα (Δεκέμβριος 2001) 213 έπισκέψεις. Οί περιπτώσεις που έπισκέφθηκαν τó Γραφείο κατανέμονται στις άκόλουθες κατηγορίες:

α) Φοιτητές - Ίεροσπουδαστές: 51

β) Καθηγητές - Θεολόγοι: 17

γ) Κληρικοί: 17

δ) Μέλη ιερατικών οικογενειών 27 (πρεσβύτερες: 9, παιδιά κλπ. 18)

στ) Κατηχητές, Ίεροψάλτες κλπ.: 64

ζ) Διάφοροι άλλοι: 37

Ἄξιζοι νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐπισκέψεων εἶναι σημαντικὸς, ἂν ὑπολογίσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ νεοσύστατη ὑπηρεσία, τῆς ὁποίας ἡ λειτουργία καὶ οἱ ὑπηρεσίες ποὺ προσφέρει δὲν ἔχουν γίνεαι ἀκόμη ἀρκετὰ γνωστὲς στοὺς ἐνδιαφερομένους, ἐνῶ τὸ γραφεῖο μπορεῖ νὰ λειτουργεῖ μόνο μία φορὰ τὴν ἐβδομάδα, συνήθως μεσημεριανή ὥρα. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἔχει ἐξασφαλισθεῖ ἀκόμη κατάλληλος χῶρος καὶ ἡ λειτουργία τοῦ «Γραφείου» ἐξαρτᾶται τόσο ἀπὸ τὸ πότε εἶναι ἐλεύθερη ἡ αἴθουσα ἀσκήσεως τοῦ Τομέα (Γ' ὄροφος) ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τῶν ἐκπαιδευτικῶν δραστηριοτήτων ποὺ γίνονται στὸν ἴδιο χῶρο. Πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψη, ἐπίσης, ὅτι γιὰ τεχνικοὺς λόγους, ἡ λειτουργία τοῦ «Γραφείου» ἀκολουθεῖ τὶς σχολικὲς ἀργίες. Θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ Γραφεῖο ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὴ Γραμματεὰ τοῦ τομέα κ. Ἀριάδνη Σαραντουλάκου γιὰ τὴν διευθέτηση τῶν συναντήσεων καὶ τὴν, μέχρι πρότινος ἀποσπασμένη στὸν Τομέα, Κοινωνικὴ Λειτουργὸ καὶ Θεολόγο κ. Εὐτυχία Γιαννουλάκη.

Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα καὶ καθὼς ἤδη ἀπὸ διάφορες πλευρὲς, ὅπως π.χ. ἀπὸ τὴ Διεύθυνση Ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, διατυπώνονται ἐπιπλέον αἰτήματα παραπομπῆς γιὰ βοήθεια οἰκογενειῶν μὲ ψυχολογικὰ προβλήματα, εἶναι εὐλογο ὅτι ἡ βελτίωση τῆς ὑποδομῆς θὰ σημαίνει ἄμεση ἐνίσχυση στὴν ἀποδοτικότητα τῆς ἐν λόγω δραστηριότητος.

Β. Κατὰ τὰ τρία τελευταῖα ἀκαδημαϊκὰ ἔτη ὁ π. Ἀδ. Αὐγουστίδης δίδαξε συστηματικὰ στὸ σεμιναριακὸ χαρακτῆρα πρόγραμμα δώρων ἐβδομαδιαίων συναντήσεων σὲ φοιτητὲς ποὺ τὸ ἐπέλεξαν. Τὰ θέματα ποὺ ἀπέπτυξε κινουῦνται στὸ πλαίσιο ἐνημέρωσης τῶν φοιτητῶν πάνω σὲ βασικὲς ἐννοιες τῆς Ψυχολογίας καὶ τῆς Ψυχιατρικῆς, μὲ ἔμφαση σὲ κεφάλαια ποὺ ἀφοροῦν στὸ πῶς διαμορφώνεται ἡ νέα πραγματικότητα σὲ αὐτὸ τὸν ἐπιστημονικὸ χῶρο μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ μοντέλου τῆς Κοινωνικῆς - Κοινοτικῆς Ψυχιατρικῆς.

Μεταξὺ ὧν διδάχθησαν συμπεριλαμβάνονται:

1) Εἰσαγωγικὲς ἐννοιες. Τί εἶναι Κοινωνικὴ

- Κοινοτικὴ Ψυχιατρικὴ. Βασικὲς Ἀρχές (ἀρχές, μέθοδοι, ἀναζήτηση σχέσεων μὲ τὴν ποιμαντικὴ πράξη). Ἡ ἐννοια τῆς τομεοποίησης. Ἡ δομὴ καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας τῶν Κοινοτικῶν Κέντρων Ψυχικῆς Ὑγείας. Ἐννοια καὶ περιεχόμενο τῆς ψυχιατρικῆς πρόληψης. Τὰ ἐπίπεδα τῆς πρόληψης (οἱ ἐννοιες πρωτογενῆς, δευτερογενῆς καὶ τριτογενῆς πρόληψης, ἀναζήτηση δυνατοτήτων συμβολῆς τῆς Ποιμαντικῆς Διακονίας στὴν πρόληψη τῶν ψυχικῶν διαταραχῶν). Τὸ πρόβλημα τοῦ Ἰδρυματισμοῦ (ἀναφορὰ στὸ τί εἶναι καὶ πῶς λειτουργοῦν τὰ Ψυχιατρικὰ ἄσυλα). Ἡ σχέση τῆς Ψυχοπαθολογίας μὲ τὴν ψυχοκοινωνικὴ καὶ λειτουργικὴ ἔκπτωση τοῦ χρονίως ψυχικῶς πάσχοντα. Οἱ ἐννοιες καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς Ἀποασυλοποίησης, τῆς Ψυχοκοινωνικῆς Ἀποκατάστασης καὶ τῆς Κοινωνικῆς Ἐπανένταξης. Παρουσίαση ἐποπτικοῦ ὕλικου (videos). Οἱ δομὲς τριτογενοῦς πρόληψης.

2) Ἐνημέρωση πάνω στὰ χαρακτηριστικὰ συμπτώματα (γενικὴ κλινικὴ συμπτωματολογία) καὶ τὰ εἶδη τῶν ψυχιατρικῶν διαταραχῶν (διαγνωστικὲς κατηγορίες, φαινομενολογία βασικῶν ψυχοπαθολογικῶν συνδρόμων) μὲ σκοπὸ τὴν εὐαίσθητοποίηση τῶν φοιτητῶν ἀπέναντι σὲ πρακτικὰ προβλήματα ποὺ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσουν αὐριο ὡς ἐκπαιδευτικοὶ ἢ ὡς ποιμένες.

3) Διευκρίνηση τῶν ὁρίων, τῶν σχέσεων καὶ τῶν διαφορῶν μεταξὺ τοῦ ψυχολογικοῦ, τοῦ ποιμαντικοψυχολογικοῦ καὶ τοῦ εὐρύτερου θεολογικοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι, ὅταν προσεγγίζονται θέματα ποὺ προκύπτουν κατὰ τὴν προσπάθεια τοῦ διαλόγου τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως μὲ τὰ σύγχρονα ἐπιστημονικὰ δεδομένα, ἰδιαίτερα στὸ ἐπίπεδο τοῦ διαλόγου τῆς Θεολογίας μὲ τὶς ἐπιστῆμες τοῦ ἀνθρώπου (sciences humaines).¹⁰

Γ. Μὲ πρωτοβουλία τοῦ π. Ἀδ. Αὐγουστίδη διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ψυχιατρικὴ Κλινικὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (Δ/ντῆς καθ. Γ. Ν. Χριστοδούλου) καὶ τὴν «Ἑπηρεσία Ψυχιατρικῆς καὶ Ποιμαντικῆς Μέριμνας» τοῦ Κ.Ψ.Υ. (Ἑπευθ. π. Ἀδαμάντιος Γ. Αὐγουστίδης) μὲ τὴ συνεργασία τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας (ἐκπροσωπούμενο ἀπὸ τὸν καθ. Ποιμαντικῆς Θεολογίας καὶ Ψυχολογίας κ. Ἀ. Μ.

Σταυρόπουλο) ετήσιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα «Ποιμαντική Πράξη και Ψυχική Υγεία». Το πρόγραμμα αναπτύχθηκε σε πενήντα (50) εκπαιδευτικές ώρες, με εβδομαδιαίο ρυθμό συναντήσεων (Φεβρουάριος - Δεκέμβριος 2000) και επικεντρώθηκε σε θέματα ψυχικής υγείας απευθυνόμενο σε πτυχιούχους θεολογίας, κληρικούς και λαϊκούς που εργάζονται στο ποιμαντικό έργο της Έκκλησίας. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε υπό την αιγίδα της Έλληνικής Ψυχιατρικής Έταιρείας (Ε.Ψ.Ε.) και με απόφασή του ο Τομέας Χριστιανικής Λατρείας, Άγωγής και Διαποιμάνσεως το ένταξε ως επιλεγόμενο μάθημα στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Ποιμαντική Θεολογία και Άγωγή». Το πρόγραμμα παρακολούθησαν 80 άτομα που επιλέχθηκαν μεταξύ περίπου διακοσίων (200) υποψηφίων.

Προοπτικές

Όσα αναφέρθηκαν καθιστούν φανερή τη χρησιμότητα και γονιμότητα της συνεργασίας του Πανεπιστημίου με έξωπανεπιστημιακούς φορείς.

Η εργασία που επιτελέστηκε τα τελευταία τρία χρόνια συνδύασε το τριπλό αξίωμα ενός σύγχρονου Πανεπιστημίου που ασκείται στην έρευνα, στη διδασκαλία και στις εφαρμογές και είναι ανοικτό στην κοινωνία και στις ανάγκες της.

Η εκτίμηση αυτή δεν είναι μόνο προσωπική αλλά γνωρίζουμε ότι συναντά ευμενή αποδοχή και αναγνώριση από τις πανεπιστημιακές αρχές. Το έργο που έγινε μέχρι τώρα έχει υπερβεί πρό πολλού την πειραματική φάση, από την οποία ξεκίνησε και έχει την ανάλογη ωριμότητα να αναπτυχθεί περισσότερο και να εξυπηρετήσει ακόμα ευρύτερους στόχους.

Σήμερα βρισκόμαστε σε μία μεταβατική φάση λόγω:

α) Της έκκρεμότητας εκ μέρους του Πανεπιστημίου για αναδιάρθρωση και επέκταση των υπηρεσιών ανά Σχολή σε όλο το Πανεπιστήμιο.

β) Την εκδήλωση εκ μέρους των αρχών της Θεολογικής Σχολής πρόθεσης αναβάθμισης των δραστηριοτήτων μας. Τουτό μπορεί να

σημαίνει εξασφάλιση χώρου, χρόνου και άλλων διευκολυντικών παροχών.

1. Το κείμενο στηρίζεται σε δύο ανακοινώσεις που παρουσιάστηκαν σε ήμεριδα που όργάνωσε στις 23 Νοεμβρίου 2001 το Συμβουλευτικό Κέντρο Φοιτητών Πανεπιστημίου Άθηνων υπό την αιγίδα της Έθνικής Επιτροπής για το Έτος Ψυχικής Υγείας 2001 με θέμα «Πρόληψη σε θέματα ψυχικής υγείας νέων: Συμβουλευτικές υπηρεσίες για φοιτητές» στην Aula της Φιλοσοφικής Σχολής στην Πανεπιστημιούπολη της Άθήνας. Ο Ά. Μ. Σταυρόπουλος είναι καθηγητής του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας του Π. Ά. Ο π. Άδαμάντιος Αύγουστίδης ψυχίατρος - διδάκτωρ Ποιμαντικής Ψυχολογίας διευθύνει την «Μονάδα ψυχιατρικής και ποιμαντικής μέριμνας» του Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής (Κ.Ψ.Υ.) στον Πειραιά.

2. Ά. Μ. Σταυροπούλου. *Εισαγωγή στην Όρθόδοξη Συμβουλευτική Ποιμαντική*, Άθήνα 1985.

3. Στο ίδιο συνέδριο ο π. Άδαμάντιος Αύγουστίδης είχε παρουσιάσει ανακοίνωση με τίτλο: *Το «Γραφείο Συμβουλευτικής» της Θεολογικής Σχολής Άθηνων: Μια πρωτότυπη συνεργασία*. Ο κ. Στέφανος Χρ. Κουμαρόπουλος, Μ. Α. Ποιμαντικής Ψυχολογίας και Χριστιανικής Άγωγής, υποψήφιος διδάκτωρ, που μετέχει στην ομάδα εργασίας «Συμβουλευτική Ποιμαντική», παρουσίασε εργασία του που είχε τον τίτλο: *Η Συμβουλευτική του Θεολόγου Καθηγητή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στα πλαίσια του Σχολείου*.

4. Ά. Μ. Σταυροπούλου, *Κλινική Θεραπευτική Ποιμαντική Θεολογία στη σχέση της με την Ψυχοπαθολογία και την Ψυχοθεραπεία*, Άθήνα 2000.

5. Βλ. Ά. Μ. Σταυροπούλου, *Ένα έρευνητικό πρόγραμμα*, στο περ. «Εφημέριος», τεύχος Δεκεμβρίου 2000, σ. 13-17.

6. Περισσότερα και βιβλιογραφία βλ. στην τελευταία έκδοση των *Διδακτικών Σημειώσεων του μαθήματος*, Άθήνα 2001, 316 σ.

7. Ά. Μ. Σταυροπούλου, *Ο έξομολόγος και η αντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικής υγείας*, Άθήνα 2000.

8. Ά. Αύγουστίδη, *Ποιμαντική Πράξη και Ψυχική Υγεία*, περ. «Θεολογία», τόμ. 71, τεύχ. 1, Ιαν - Ιουν. 2000, σελ. 201-220.

9. Στην έρευνα χρησιμοποιούνται ειδικά ερωτηματολόγια. Ήδη το πρώτο σκέλος της έρευνας έχει επεξεργαστεί ο μεταπτυχιακός φοιτητής μας κ. Τριαντάφυλλος Μπολτέτσος.

10. Ά. Αύγουστίδη, *Ποιμένας και Θεραπευτής*, έκδ. Άκρίτας, Άθήνα 1998.